

JUSSI PAKKASVIRTA &
HEIKKI PATOMÄKI

Uussuomettumista?

Dos. Jussi Pakkasvirta ja prof. Heikki Patomäki kommentoivat käytyä julkista keskustelua Irakin sodan oikeutuksesta ja arvioivat suomalaisen maailmanpolitiikan tutkimuksen tilaa.

■ *Historiallisessa Aikakauskirjassa ja Ulkopoliittikka*-lehdessä on käyty yllättävän kipeää keskustelua maailmanpolitiikasta ja -historiasta.¹ Juha Sihvola aloitti keskustelun arvostelemalla kirjoitusta, jossa Henriikki Heikka oikeutti Yhdysvaltain ulkopoliittikkaa yleensä ja sotilaallista interventiota Irakiin erityisesti. Tunteita kuumensi entisestään se, että Yhdysvallat hyökkäsi tuon debatin aikoihin Irakiin ilman YK:n valtuutusta.

Yhteiskuntatieteilijöinä meillä on mielestämme velvollisuus jatkaa Sihvolan ja Heikan aloittamaa keskustelua. Sihvola tuo Heikkaa arvostellessaan esiin suomalaisen kansainvälisten suhteiden tutkimuksen kehnon tilan.² Heikan *Kanavassa, Suomen Kuvalehdessä* ja *Ulkopoliittikka*-lehdessä ilmestyneet artikkelit heijastavat tutkimuksen nykytilaa.³ Kyseessä ei ole tutkimus eikä edes tutkimuksen journalistinen popularisointi. Heikan kirjoituksissa on kyse ennen kaikkea ideologisesta polemiikista, joka myös oikeuttaa väkivallan käyttöä kansainvälisissä suhteissa.⁴

Ymmärtäessään yhdysvaltalaisia uuskonservatiiveja Heikka puolustaa uusimperia-

listista politiikkaa liberalismiin ja demokration nimissä. Kriittisyyteen ja analyttisyyteen perustuvan tieteellisen tutkimuksen kanssa tällä on kovin vähän tekemistä.

”Ihan oikeaa tieteellistä keskustelua”?

Heikan tutkimuksen nimissä esittämän ideologian perusta on puhdas kaksijakoinen ajattelu – manikeanismi. Yhdysvaltain malli ja sen asettama ”liberaali maailmanjärjestys” määrittelee hyvän. Kaikki sitä vastustavat ovat pahoja. Ne, jotka eivät anna jakamatonta tukea Yhdysvalloille ovat ”suomettuneita”, korruptoituneita tai puhtaan moraalisen hyvän ideaalista livenneitä.⁵

Manikeanismia täydentävät jyrkät retoriiset kielikuvat, valikoiva asioiden esittely, vinoutuneet historian tulkinnat ja ongelmallinen historiallisten analogioiden käyttö. Esimerkkejä *jyrkistä kielikuvista*: Heikka esittää, että ”Yhdysvallat voitti kylmän sodan”. Hän puhuu Neuvostoliitosta ”valtiohirviönä” ja kuvaa Neuvostoliiton sotilasstrategiaa ”puhtaan hyökkäykselliseksi”. Hän maalailee kuvaa Yhdysvaltain suurstrategian ”kauniista visiosta” ja sitä vastustavasta ”pahuden akselista”. Suomen aiempaan valtiolliseen johtoon viitaten Heikka myös toteaa poleemisesti, että ”heikkous korruptoi, absoluuttinen heikkous korruptoi absoluuttisesti”. Lopulta hän turvautuu ladattuun kysymykseen nykyjohtoa vastaan: ”Voisiko olla niin, että Suomen ulkopoliittisen johdon kyvyttömyys erottaa oikeaa ja väärää toisistaan terrorismin vastaisessa sodassa heijastelee sitä samaistumista pahantekijään, mistä suometumisessakin oli kyse?”

Valikoiva asioiden esittely (vertailevan

tutkimusotteen puute): Heikka esittää, että Neuvostoliiton doktriini oli ”puhtaan hyökkäyksellinen” – ikään kuin Neuvostoliitto ei olisi millään lailla varautunut lännen hyökkäykseen. Yhdysvaltain ”ennaltaehkäisevä isku” kuuluu eri kategoriaan. Irakin joukkotuhoaseet ja ihmisoikeusrikkomukset esitetään ongelmana, mutta Yhdysvalloissa samat asiat ovat hyväksyttäviä. Neuvostoliiton uhkaavia aseita luetellaan ja Irakin kidutuskäytäntöjä kuvataan yksityiskohtaisesti, mutta Yhdysvaltojen asearsenaalia ja ihmisoikeusongelmia ei oteta esiin. Esitetään, että ”suomettumista” tapahtui suhteessa Neuvostoliittoon, ja se voi jatkua, mutta oletetaan, että mitään vastaavaa ei voi tapahtua suhteessa Yhdysvaltoihin.

Vinoutuneet historian tulkinnat: Heikan mukaan Mannerheim peräänkuulutti ”ennaltaehkäisevää iskuja” Venäjälle 1919, mutta sellaista ei kuulunut. Tosiasiassa läntiset suurvallat tekivät sotilaallisen intervention Venäjälle, mikä vaikutti kauaskantoisesti neuvostodoktriinin kehittymiseen – joidenkin tulkintojen mukaan se oli kylmän sodan todellinen alku. ”Neuvostoliitto alkoi kasvattaa sotilasmenojaan enemmän kuin muut Euroopan maat 1930-luvun alussa”, kertoo Heikka. Mitenköhän tähän vaikutti Saksan nopea varustautuminen ja sen muodostama suora uhka? Heikkaa tulkiten kylmä sota johtui vain siitä, että Neuvostoliitto oli paha. Maailmansotien katastrofeilla 1914–45 tai lännen ja natsien pyrkimyksillä tuhota kommunismi mahdollisimman nopeasti ei yhtäkkiä olekaan tekemistä kylmän sodan kehittymisen kanssa?

Ongelmalliset historian analogiat (vertaillevan tutkimusotteen väärinkäyttö): Heikka vertaa Neuvostoliittoa vuonna 1919 Irakiin vuonna 2003. Yhtä lailla Mannerheimia verrataan Rumsfeldiin ja Bushiin. Nämä vain esimerkkeinä. Kaikki vähänkin vertailevaa historiallista tutkimusta harrastaneet ymmärtävät tällaisten vertailujen heikkouden ja mielivaltaisuuden. Heikka ei kerro, mikä näissä on samanlaista, mikä erilaista, eikä hän myöskään välitä kontekstista mitään, vaan ryntää julistamaan uskoaan siihen, että paha on tuhottava ja viisaat ovat tämän oivaltaneet.

Hyvä/paha -analyysi?

Heikka siis näyttää uskovan, että maailmassa vallitsee hyvän ja pahan taistelu. Jos et ole kanssamme olet meitä vastaan. Pahan tuhoaminen väkivalloin on moraalisesti oikea toimintaa. Pohjimmiltaan oletuksena on, että paha yksinkertaisesti vain on paha. ”Pahaa” ei voi kuvata eri tavoin, vivahteikkaammin tai analysoida. ”Pahan” sisäisiä merkityssuhteita ei voi ymmärtää eikä sen kausaalista alkuperää ja kehittymistä voi selittää. Näin Heikan edustama hyvä/paha -erittely korvaa sekä asioiden ymmärtämisen ja selittämisen että kriittisen reflektion ja dialogin.

1. *Historiallinen aikakauskirja* 4 /2002, *Ulkopolitiikka* 4/2002 ja 1/2003.

2. Suomen Akatemian evaluaatioraportti aiheesta löytyy <http://www.aka.fi/julkaisut/>

3. Henriikki Heikka 'Sotaa suomettumisen varjossa', *Kanava* 8/2002; Henriikki Heikka 'Hillitöntä terroria vastaan', *Suomen Kuvalehti* 10/2003 (7.3.); Henriikki Heikka 'Hiukan epämiellyttävä mies. Saddam Hussein ja lännen strategiset valinnat', *Ulkopolitiikka* 3/2002. Kaikki lainaukset tekstissämme ovat näistä Heikan teksteistä. Olemme myös konsultoineet paria hänen Ulkopoliittisen instituutin sarjoissa julkaistua tutkimusraporttiaan väärinkäsitysten välttämiseksi, mutta keskustellemme nimenomaan siitä, mitä näissä laajalevikkisimmässä julkaisuissa sanotaan, emme Heikan muusta tuotannosta.

4. Polemiikki on jo itsessään väkivaltainen suhde. Kuten Michel Foucault on todennut, se joka polemisoi olettaa itselleen sellaisen etuoikeutetun aseman mitä hänen vastustajillaan ei ole. Hän olettaa periaatteellisen oikeuden sotia muita vastaan. Henkilö, jota polemistä vastustaa, ei ole kumppani totuuden etsinnässä vaan vastustaja, vihollinen, joka on väärässä, joka on vaarallinen ja aseistettu, ja jonka koko olemassaolo on siksi uhka. Siksi polemistin vastustajalla ei ole vastavaroista oikeutta puhua ja osallistua dialogiin; tavoitteena on vain poistaa hänet kaikista dialogeista, aseistariisua ja viimekädessä tuhota hänet. Tässä suhteessa leninismi ja Heikan edustama oikeistoliberalismi ovat samankaltaisia oppeja, molemmat uskovat oikeutettuun sotaan ja harjoittavat polemiikkia. Katso Michel Foucault (1984) 'Politics, Polemics and Problematizations', haastattelu P.Rabinowin kanssa, kääntänyt englanniksi L. Davies, teoksessa P. Rabinow (toim.) *The Foucault Reader*. Lontoo: Penguin Books, 381–390.

5. Sama manikeanismi on järjestänyt myös Yhdysvaltain ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koko 1900-luvun ja erityisen vahvasti vuoden 1980 jälkeen, kun Reaganin hallinto aloitti toisen kylmän sodan, voimakkaan kampanjan kehitysmaiden vaatimuksia vastaan ja (loppujen loppuksi erinomaisen hyvin onnistuneen) yrityksen kesyttää ja marginalisoida YK-järjestelmä. Ks. Heikki Patomäki (2002) 'Kosovo and the End of the UN?', teoksessa P.Van Ham & S.Medvedev (toim) *Mapping European Security After Kosovo*. Manchester University Press: Manchester, 85–87.

Heikan maailmankuvassa kommunistit olivat 1900-luvun vihollinen numero yksi. Kun vain oletamme kommunismin pahaksi, joka pitää tuhota, emme voi esimerkiksi kysyä, mistä Venäjän vallankumous sai alkunsa. Miksi bolshevikit päätyivät ”proletariaatin diktatuuriin” ja lopulta militarisoitun ja koko yhteiskuntaa kontrolloivan valtion rakentamiseen? Mikä oli sosialististen ihanteiden rooli bolshevikki-vallan oikeuttamisessa historian eri vaiheissa ja miten ne muuntuivat vuorovaikutuksessa toisten kanssa? Ja miten pitäisi analysoida kommunistien manikealaista ajattelua, joka oli peilikuva Heikan omasta ajattelusta?

Entä Irak? Eikö pitäisi kysyä, mistä baath-puolueen valta juontaa juurensa Irakissa? Mikä on Saddam Husseinin historia ja mihin hänen johtamansa baath-puolueen valta perustui? Mikä rooli oli Britannialla ja Yhdysvalloilla Irakin historiassa, mukaan lukien valtionrajojen piirtäminen siirtomaa-hallinnon tarpeisiin? Mikä oli baath-vallankumous, miten Saddam Hussein nousi valtaan? Sota Irania vastaan ja Irakin joukko-tuhoaseiden kehittämisohjelmat? Ja toisaalta, mitä merkitsi se, että baath-puolueen johtamassa Irakissa onnistuttiin myös rakentamaan toimiva vesihuolto, koulutus- ja terveydenhuoltojärjestelmä sekä laaja ja suhteellisen vauras keskiluokka?

Kun manikealainen ideologia korvaa sosiaalisten kausaalisuhteiden analyysin ei varsinaiselle tutkimukselle enää ole sijaa. Tutkimuksen näkökulmasta todellisuus paljastuu kuitenkin nopeasti aivan erilaiseksi kuin manikealainen ideologia esittää. Seuraavaksi annamme joitakin esimerkkejä.

Miten meidän esimerkiksi pitäisi selittää kylmän sodan päättyminen ja Neuvostoliiton hajoaminen? Monen muun prosessin ohella merkittävä oli Gorbatshovin hallinnon oppimisprosessi, joka johti muun muassa yksipuoliseen aseistariisuntaan ja mahdollisti itäisen Euroopan maiden ”samettivallankumoukset”. Tämä oppimisprosessi toimi perustavalla tavalla erilaisen loogiikan mukaan kuin Yhdysvaltain haukkojen peloteteoria. Itse asiassa Yhdysvaltojen aggressiivinen varustautumispolitiikka 1980-luvulla oli vain yksi ambivalentti osatekijä

Neuvostoliiton muutoksissa. Ilman Euroopan – ja varsinkin Saksan – rauhanliikettä puna-armeijan haukat olisivat luultavasti voittaneet kamppailut myös Neuvostoliitossa ja tuloksena olisi ollut varustelun eska-loituminen ja lopulta mahdollisesti jopa purkautuminen ydinsodaksi. Itse asiassa juuri asevarustelun kiihdyttäminen oli neuvostojohdon ensireaktio Reaganin hallituksen aggressiiviseen varustautumispolitiikkaan, mutta poikkikansallista dialogia käynyt Gorbatshovin hallinto päätyi lopulta aivan päinvastaiseen johtopäätökseen varustelun systä ja niiden ylittämisestä.⁶

Kylmän sodan päättyemisessä ei siis ollut kysymys siitä, että ”länsi voitti”. Pikemminkin Neuvostoliitossa tapahtui muutokseen johtaneita prosesseja, jotka pian saivat tar koittamattomia seurauksia ja johtivat kansandemokratioiden kukistumiseen itäisessä Euroopassa ja Neuvostoliiton hajoamiseen. Toisaalta on helppo osoittaa, että Heikan Irakiin kohdistamat syytökset voidaan kääntää myös Yhdysvaltoja vastaan.⁷ Maailma ei suinkaan ole musta-valkoinen.

6. Tästä oppimisprosessista ja sen takana olleista poikkikansallisista kytkennöistä tiedemiesten rauhanliikkeen, aseriisunnan asiantuntijoiden yhteisöön, läntisten ei-kommunististen vasemmistopuolueiden ajattelijoihin sekä rauhantutkimukseen, ks. Matthew Evangelista (1986) 'The New Soviet Approach to Security', *World Policy Journal* 3(4), 561–599; Matthew Evangelista (1995) 'The Paradox of State Strength: Transnational Relations, Domestic Structures, and Security Policy in Russia and the Soviet Union', *International Organization* 49(1), 1–38; Matthew Evangelista (1999) *Unarmed Forces: The Transnational Movement to End the Cold War*. Ithaca, NY: Cornell University Press; Johan Galtung (1995) 'Europe 1989: The Role of Peace Research and the Peace Movement', teoksessa Ralph Sammy & Michael E. Salla (toim.) *Why the Cold War Ended. A Range of Interpretations*. Westport, CT & London: Greenwood Press, 91–105; Robert G Herman (1996) 'Identity, Norms, and National Security: The Soviet Foreign Policy Revolution and the End of the Cold War', teoksessa P.Katzenstein (toim.) *The Culture of National Security. Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 271–316; Thomas Risse-Kappen (1994) 'Ideas Do Not Float Freely: Transnational Coalitions, Domestic Structures, and the End of the Cold War', *International Organization* 48(2), 185–214.

7. Juuri näin tekee William Blum (2002) teoksessaan *Rogue State. A Guide to World's Only Superpower*, 2nd updated edition, Zed Books: Lontoo ja New York. Myös Blumilla on taipumusta asenteelliseen mustaval-

Esimerkiksi kysymys salaisen väkivallan käytöstä. Yhdysvallat ei ole tappanut juuriakaan oman maan oppositiopoliitikkoja mutta sen sijaan kyllä muiden maiden poliittisia johtajia. Yhdysvallat on myös ollut mukana organisoimassa väkivaltaisia vallankaappauksia, aika ajoin myös demokraattisesti vaaleilla valittuja hallituksia vastaan, ja kouluttanut upseereita ja kiduttajia sotilasjunttien tarpeisiin. Tämä toiminta on ollut paljon massiivisempaa ja mittavampaa kuin mihin kukaan on edes kuvitellut Irakin voivan koskaan yltää.

Kysymys joukkotuhoaseista? Yhdysvallat on rakentanut joukkotuhoaseita toisesta maailmansodasta lähtien ja myös käyttänyt niitä useampia kertoja, esimerkiksi ydinpommeja Japania vastaan ja kemiallisia aseita Indokiinassa. Yhdysvaltojen doktriinin mukaan maa varaa itselleen oikeuden käyttää ydinaseita tarpeen vaatiessa ensimmäisenä. Yhdysvalloilla on ylivoimaiset arsenaalit erilaisia joukkotuhoaseita ja se kehittää niitä edelleen. Lisäksi Yhdysvallat on sallinut esimerkiksi Israelin kehittää ydinaseita ja todennäköisesti myös auttanut Israelia tässä työssä.

Tutkijoiden ei tietenkään pidä ymmärtää Yhdysvaltoja pahan valtakuntana, vaan ainoastaan kuvata ja selittää Yhdysvallat ja sen toiminta monipuolisesti, mahdollisimman totuudenmukaisesti ja riittävää kriittistä etäisyyttä ylläpitäen. Niin myös Yhdysvalloissa monet tutkijat tekevät. Mistään erityisestä antiamerikkalaisuudesta ei siis ole kysymys. Samaa analyttistä ja kriittistä etäisyyttä tutkijoiden tulee pitää esimerkiksi Ranskaan, Venäjään tai Irakiin – tai EU:in.⁸

Yhdysvaltojen uusi suurstrategia – ja öljy?

Heikan analysoiman Yhdysvaltojen uuden suurstrategian ”uutuus” on asetettava historialliseen yhteyteensä. Vuoden 1945 jälkeen Yhdysvallat on tehnyt yli 50 väkivaltaista interventiota ja pommittanut jotain maata 25 eri konfliktin tai sodan yhteydessä. Lisäksi Yhdysvallat on osallistunut 35 yritykseen salamurhata valtionpäämies tai keskeinen poliitikko.⁹

Lyhyesti Yhdysvaltain uuden suurstrate-

gian perustana on se hegemoninen ja uusimperialistinen strategia, jota esimerkiksi Latinalaisessa Amerikassa on toteutettu 1900-luvun alusta. Esimerkkeiksi riittävät tässä Nicaragua 1910, Guatemala 1954, Grenada 1983 ja Panama 1989. Panaman interventio joulukuussa 1989 oli itse asiassa ensimmäinen nykyaikainen mediasensuurin ja täsmäaseiden testi: hyökkäyssota, joka tehtiin ilman YK:n suinausta, jota sävytti median totaalinen kontrolli ensimmäisen kahden viikon aikana – ja yli 4000 viatonta siviiliuhria. Panamassa sodan kohteena oli suvereenin valtion roistomaiseksi kuvailtu johtaja Manuel Antonio Noriega – joka oli ollut aikaisemmin CIA:n ja Pentagonin liittolainen. Sotaa oikeuttavana diskurssina käytettiin kansainvälistä huumekauppaa (vrt. kv. kommunismi vuoteen 1989 ja kv. terrorismi vuodesta 2001).¹⁰

koiseen ajatteluun, ja hän näyttää ainakin jollakin tavalla ajattelevan, että USA on itse paha. Blumin kirja pyrkii kuitenkin olemaan vain systemaattisesti dokumentoitu lista erilaisista väkivallanteoista ja väärinkäytöksistä, joihin Yhdysvaltain hallitus on toisen maailmansodan jälkeen syyllistynyt, joskus myös jopa omia kansalaisiaan vastaan (esimerkiksi vuonna 1985 poliisihelikopteri pudotti pommin Philadelphiassa tuhotakseen mustien organisaation nimeltä MOVE; pommi tuhosi kokonaisen korttelin ja tappoi 11 ihmistä, mukaanlukien lapsia; mt., s. 94.)

8. Suomessakin Yhdysvaltoja arvostelevat henkilöt luokitellaan ja leimataan kovin kevyesti antiamerikkalaisiksi – vähän samalla logiikalla kuin 1970-luvulla ihmisiä leimattiin neuvostovastaisiksi. Kriittinen tutkija lähestyy mielestämme analyttisellä otteella kaikkia maailman valtioita. Jostain syystä tällainen lähestymistapa on ollut suomalaisessa ulkopoliittisessa keskustelussa vierasta.

9. Yhdysvaltain tekemät väkivaltaiset interventiot on kuvattu lyhyesti, Blum (2002) 125–167; pommitukset on listattu s. 93–94; salamurhat sekä salamurhayritykset ja -suunnitelmat, 38–40.

10. Ks. esim. Waltraud Quieser Morales ”The war on drugs: a new US national security doctrine?” *Third World Quarterly*, Vol. 11, No 3, 1989 ja Ingrid Vaicius & Adam Isacson, ”The ’War on Drugs’ meets the ’War of Terror’”, *International Policy Report*, February 2003, <http://ciponline.org/colombia/0302ipr.pdf>. Yhdysvaltalaisen Barbara Trentin palkittu dokumenttielokuva ”The Panama Deception” (1992) antaa oivallisen kuvauksen median toiminnasta Panaman invaasiassa 1989. Aatehistoriallisesti Yhdysvaltojen ja Latinalaisen Amerikan suhteista, ks. Jussi Pakkasvirta (1997) *¿Un continente, una nación? Intelectuales latinoamericanos, comunidad política y las revistas culturales en Costa Rica y en el Perú (1919–1930)*. The Finnish Academy of Science and Letters 290. Helsinki: Gummerus, 68–104, 122–132, 154–161.

Uutta suurstrategiassa ei ole myöskään se, että kansainvälisiä sopimuksia ei tarvitse noudattaa. Tämä on ollut Yhdysvaltain toimintatapa niin Haagin kansainvälisessä tuomioistuimessa, erilaisissa kauppaja ympäristösopimuksissa kuin nyt taas YK-politiikassakin. Yhdysvallat ei edes pyri noudattamaan kansainvälistä lakia ja on siksi asettamansa kriteerin mukaan itse ”rois-tovaltio”. Muutenkaan laillisuusperiaatteella ei ole roolia Yhdysvaltain ulkopoliitikassa. Länsimaisen liberaalin valtion – myös Yhdysvaltojen – perustuslaillisiin oikeusperiaatteisiin kuuluu että tuomiot julistetaan oikeudenkäynnin jälkeen. Irakin tapauksessa edes syytöksiin mahdollisesti johtavien tutkimuksien ei annettu jatkaa vaan Irakin johdolle luettiin heti kuolemantuomio.

Yhdysvaltojen suurstrategian uutuus on siinä, että se kohdistuu maan kylmän sodan jälkeisen sotilaallisen ylivoiman aikakaudella myös perinteisten hegemonialueiden ulkopuolelle. Melkein koko maailma on nyt ”takapihaa” samassa mielessä kuin Keski-Amerikka ja osin myös Etelä-Amerikka ovat olleet reilun vuosisadan ajan. Yhdysvaltain taloudelliset intressit ja sen tukinnat ystäväistä ja vihollisesta ovat nyt saaneet aiempaa globaalimman ulottuvuuden.

Esimerkiksi voidaan ottaa vaikka energiapolitiikka. George W. Bushin hallitus on tehnyt energia-politiikasta kansallisen turvallisuuden yhden peruskysymyksen.¹¹ Hallituksen energiapolitiisissa raportissa maalataan kuvaa kriisin kourissa olevasta maasta.¹² Suurimpana ongelmana nähdään maan oman öljyntuotannon hiipuminen. Yhdysvallat joutuu jo nyt tuomaan puolet öljystä ja riippuvuus tulee kasvamaan ehkä 70 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä. Kaksi kolmasosaa tunnetuista hyödynnettävistä öljyvaroista on Lähi-idässä, joten se on energiaturvallisuuden kannalta ratkaisevan tärkeä alue. Yhdysvaltojen tavoitteena on liberalisoidut ja globalisoidut öljymarkkinat, jota läntiset öljy-yhtiöt hallitsevat, useimmat niistä yhdysvaltalaisia.

Yhdysvaltalaiset ovat rakentaneet halvan öljyn varaan. He ovat olleet hyvin varovaisia verottamaan energiaa ympäristösyistä tai pyrkimään energian käytössään järjestelmäl-

lisiin säästöihin. Vaikka teknologian kehityksen myötä myös Yhdysvaltain talouden energiatehokkuus on jonkin verran parantunut, on siitä silti rakentunut talous, joka on energian käytössä huomattavasti tehotomampi kuin EU-alue, Saksasta tai Pohjoismaista puhumattakaan. Yhdysvalloissa energiantuotannon perusrakenteisiin ei ole investoitu 20–30 vuoteen.

Yhdysvaltojen kasvava riippuvuus tuonnista ei ole seuraus vain öljyvarantojen hupenemisesta vaan myös sen talouden suhteellisesta tehottomuudesta. Yhdysvaltalaisen ratkaisuna ei ole niinkään säästäminen, verottaminen ja/tai panostaminen vaihtoehtoihin energialähteisiin kuin vallitsevan tilanteen ylläpitäminen ja sotilaallisen voiman käyttäminen turvaamaan halvan öljyn saatavuutta ilman katkoksia tai epävarmuutta. Kyse on samalla pelosta olla riippuvainen muista. Yhdysvaltojen oma öljy on kuitenkin lähes lopussa, eli merkittävän osan öljystä on tultava merten takaa. Siksi energiaturvallisuus on Yhdysvaltojen kauppaja ulkopoliitikan prioriteetti.

Heikka on kirjoituksissaan järjestelmällisesti sivuuttanut poliittisen talouden kysymykset ja siten esimerkiksi vähätellyt öljyn merkitystä Yhdysvaltain Lähi-idän politiikassa. Helposti saatavilla olevan tiedon analyysin on korvannut ideologinen julistaminen.

Suomettumisen pelko?

Heikka jaksaa olla kovasti huolissaan ”suometumisesta”. Hän olettaa, että Suomen

11. Ks. Project for the New American Century (2000) 'Rebuilding America's Defences. Strategy, Forces and Resources for a New Century', Project for the New American Century: Washington D.C., saatavilla osoitteessa <http://www.newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf>.

12. National Energy Policy (2001) 'Report of the National Energy Policy Development Group', US Government Printing Office: Washington D.C., saatavilla osoitteessa <http://www.broadbandc-span.org/reports/energy.pdf>. Yksityiskohtaisemmista viittauksista ja keskustelusta, katso Heikki Patomäki (2003) 'Kohti imperiaalista maailmanjärjestystä? Analyysi sotilasliitto Naton arvoista ja sen roolista globaalissa poliittisessa taloudessa', teoksessa M.Kangaspuro & T.Matinpuro (toim) *Uusi Nato. Eurooppalaisia näkökulmia sotilasliitosta ja Suomesta*, Helsinki: Like, ilmestyy heinäkuu 2003.

ulkopoliittisen johdon hiljaisuus syyskuun 11. jälkeisessä terrorismin vastaisessa sodassa johtuu ”suomettumisesta”. Hän näyttää uskovan, että edelleen täytyy kysyä Moskovasta lupa.

Neuvostoliittoa ei kuitenkaan enää ole. ”Suomettuminen” voi nyt järkevästi viitata ainoastaan jäljelle jääneen supervallan – Yhdysvaltojen – liikaan ymmärtämiseen. Eikö nyt siis pitäisi olla enemmän huolissaan siitä, onko Ulkopoliittisen instituutin tutkijoita ”rähmällään” Yhdysvaltoihin samalla tavalla kuin jotkut tahot Suomessa olivat joskus ”rähmällään itään”? Suomen opetusministeriön tehtävänä on tukea opetusta ja tutkimusta, ei ideologista polemiikkaa tai minkään suurvallan totuuden julistamista maassamme. Näin piti olla vanhasuomettumisen aikoina ja näin pitäisi olla myös näinä uussuomettumisen aikoina.¹³ Nykyään tämän pitäisi päteä niin suhteessa Washingtoniin kuin myös Brysseliin.

Heikan uussuomettuneesti puolustama yhdysvaltalainen oikeistoliberalismi ja suurstrategia tarkoittaa lyhyesti sotilaalliseen ylivoimaisuuteen perustuvaa uusimperialistista otetta maailmanpolitiikassa. Tavoitteena on puolustaa ennen kaikkea yhdysvaltalaisen rikkaiden ja muiden varakkaiden osakkeenomistajien elämäntapaa ja arvomaailmaa. Tämä edellyttää maailmantaloutta, joka on rakennettu niin, että Yhdysvallat voi elää muiden säästöillä, asettaa yksipuolisesti kaupankäynnin säännöt muille, ja ohjata keinotteluvoivot Yhdysvaltoihin kun taas talouskriisien kustannukset jäävät muiden maksettaviksi. Yhdysvaltain etujen ja ideologisten tavoitteiden uskotaan edellyttävän myös sotilaallista ylivertauisuutta kaikkialla maailmassa ja joidenkin alueiden suoranaisista sotilaallisista hallintaa. Onko tällaisen järjestyksen rakentaminen todella koko maailman yhteinen etu, jonka puolesta vielä pitäisi sotia kaikilla mantereilla?

Pohjoiseurooppalainen elämäntapa ja arvomaailma eroaa tuosta Yhdysvaltojen nykyhallinnon arvomaailmasta. Suomen vielä 1990-alussa noudattama hyvinvointivaltiomalli, suomalaisen menestystarinan ydin, ei ollut minkään suurvallan painostama. Se ei siis ollut suomettunut, ehkä paremminkin

ruotsittunut. Jollain tavalla suomettunutta tässä hyvinvointimallissa oli ehkä vain edullinen bilateraalikauppa Neuvostoliiton kanssa – joka oli puhtaan kansallisesta näkökulmasta taloudellisesti erittäin järkevää toimintaa.

”Tieteellinen arviointi on vaativaa puuhaa”?

Henrikki Heikan olisi syytä panna seuraavat tekstinsä Yhdysvalloista, Irakista, terrorismista ja suurstrategioista normaaliin tieteelliseen laadunvalvontaprosessiin. Ylipäänsä suomalaisten kansainvälisten suhteiden tutkijoiden pitäisi panostaa enemmän korkealaatuisiin tieteellisiin tutkimuksiin, jotka ovat käyneet normaalin arviointinettelyn läpi. Tuskin on myöskään Ulkopoliittisen instituutin edun mukaista asemoitua uussuomettuneisuuden journalistiseksi keskuksesi, jonka julkaisutoiminta ei täytä normaaleja akateemisia kriteerejä.¹⁴ Kriittisen avoimuuden puutteesta kielii myös *Ulkopolitiikka*-lehden päätös olla julkaisematta puheenvuoroamme.¹⁵

13. Käytämme tässä tietoisesti ongelmallista termiä ”suomettuminen”, koska Heikka nimen omaan ja edelleen haluaa tulkita Suomen lähihistoriaa tämän käsitteen valossa. Perinteinen tapa lähestyä ”suomettumista” on tulkita sitä pienen valtion sopeutumisstrategiana vaikeissa historiallisissa tilanteissa, eikä pelkästään suomalaisen poliittisen kulttuurin tapana. Ks. esim. Hans Mouritzen (1988) *Finlandization: Towards a general theory of adaptive politics*. England Brookfield: Aldershot, Hants. Perinteinen näkökulma kuitenkin sivuuttaa sen, kuinka maailmanpoliittinen asemoituminen kytkeytyy ideologiaan ja poikkikansallisiin kamppailuihin maan sisällä. Vanha- ja uussuomettumisen sijasta voitaisiin nyt puhua myös neuvostosuomettumisesta ja jenkki-suometumisesta. Filosofit Mikko Yrjönsuuri (2003) on käyttänyt jälkimmäistä termiä tuoreessa ja kriittisessä analyysissään Irakin valloituksesta *Roistovaltion raunioilla. Filosofinen arvio Irakin sodasta*. Helsinki: Gaudeamus, 132.

14. Yli kymmenen vuotta vanha analyysi on nyt ehkä enemmän ajankohtainen kuin koskaan. Ks. Patomäki, Heikki (1992) ”Journalismi maailmanpolitiikan tutkimuksen korvikkeena?”, *Ulkopolitiikka*, (30):2, 42–49.

15. Meille tarjottiin mahdollisuutta julkaista kolmasosaan lyhennetty versio, jonka karsittavista kohdista olisi päättänyt UPIn johtaja Tapani Vaahtoranta. Koska puheenvuoroamme argumentaatio olisi kadonnut tämän toimituksellisen sensuurin jälkeen, emme hyväksyneet näin raskasta editointia.

Kysymys ei suinkaan ole vain tieteellisestä laadunvalvonnasta. Pahimmillaan Heikan edustama poleeminen retoriikka oikeuttaa väkivaltaa, jonka vaikutuksia se ei kykene ennakoimaan tai analysoimaan. Lopputulos on myös eettis-poliittisesti vaarallinen. Totuuden ihanteella, epäilyllä ja kriittisellä tutkimuksella on siis muutakin kuin pelkkää akateemista arvoa. ■